

DOCUMENTE

1819. Revolta populară din Moldova.

Detalii inedite.

Cercetarea istorică românească și-a îndreptat mai de mult atenția asupra evenimentelor care au tulburat Moldova la mijlocul anului 1819, la sfârșitul domniei lui Scarlat Callimah și în perioada în care tronul țării rămăsese vacant, în așteptarea noului domnitor, Mihail Suțu, care sosește la Iași în luna septembrie.

S-au publicat și multe documente din surse diverse, în legătură cu evenimentele din capitala țării, scrisori, rapoarte ale unor funcționari din administrația românească sau ale agenților și consulilor străini (ai Austriei, Prusiei și Rusiei) din Iași, cele petrecute fiind relatate mai amplu sau mai pe scurt și în două cronici, aceea a postelnicului Manolache Drăghici și a lui Badenschi¹. Majoritatea acestor izvoare este comentată în cel mai amplu studiu referitor la răscoala din Iași care s-a scris până acum, și anume în articolul lui Gh. Duzinchevici: *Date noi asupra răscoalei tătarăsenilor din Iași și asupra sfârșitului domniei lui Scarlat Callimachi 1819*², în care este notată și toată bibliografia care se referă la problema respectivă. La toate datele cunoscute până atunci, autorul articolului mai adaugă și altele, inedite, extrase din fondul „Landes Präsidium”, aflat la Cernăuți.

Atât materialul documentar, cât și studiile publicate până acum (D. Constantinescu, C. Șerban, Gh. Duzinchevici) se referă în exclusivitate la evenimentele petrecute în capitala Moldovei, amintind prea puțin care era situația în restul țării. Pe baza tuturor izvoarelor, Gh. Duzinchevici, în articolul amintit, reconstituie scenariul faptelor petrecute în zilele acestei revolte, coroborând și comentând, cînd era cazul, datele pe care le-a avut la dispoziție, acordînd o mare încredere celor oferite de rapoartele consulilor și agenților străini de la Iași. Autorul amintește persoanele implicate în derularea evenimentelor și încearcă să stabilească mobilul revoltei și rădăcina, cauza mai îndepărtată a acestor mișcări populare, ca și implicațiile forțelor din afara țării, atitudinea vecinilor în legătură cu cele petrecute în Moldova.

Din materialul documentar citat în studiul mai sus amintit reiese că au mai avut loc revolte populare și în alte zone și orașe ale țării, fiind indicate Roman, Galați, Focșani. Despre acestea nu se dau amănunte, cu excepția aceleia de la Focșani, despre care Raab, consulul austriac, notează că a fost mai mare chiar și decît aceea de la Iași³. Alte surse, foarte pe scurt, amintesc modul în care au fost prinși și pedepsiți capii răscoalelor, opt la număr.

Documentele grecești pe care le publicăm acum se referă tocmai la mișările care au avut loc în alte zone ale țării decît capitala, fiind descrise cu multe detalii răscoala de la Focșani. Ele fac parte, cele mai multe, din

¹ Reeditată de Gh. D. Iscru și colectivul în *Izvoare narative interne privind Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, edit. „Scrisul românesc”, 1987, p. 188—189

² Publicat în „Studii”, tom 21—1968 (1), p. 63—81.

³ *Lucr. cit.*, p. 76.

fondul familiei Suțu, trei fiind achiziționate acum cițiva ani de către D.G.A.S. de la o persoană particulară. Ce reprezintă de fapt aceste documente? Sînt niște rapoarte întocmite de persoane cu funcții importante în administrația țării și de cainacamii domnitorului Mihail Suțu, succesorul lui Scarlat Callimah, care urma să se instaleze pe tronul Moldovei în luna septembrie, domnia celui dinainte încheindu-se în luna iunie. Voind să știe ce se petrece în țară și care a fost cauza tulburărilor din lunile iunie și iulie 1819, domnitorul cel nou a dat poruncă să se cerceteze în detaliu și să i se raporteze de urgență faptele. Din păcate, nu s-au păstrat toate aceste rapoarte, după cum se poate observa și din prezentarea materialului documentar. Din cele șaisprezece anunțate (doc. nr. 5), s-au păstrat numai șase (I, II, IV, V, VII și IX). Credem, de asemenea, că au mai existat și niște informări sau scrisori adresate lui Mihail Suțu, de care însă momentan nu știm nimic. Se vorbește de exemplu (în raportul nr. IX) despre o scrisoare a spătarului Nicolae Cantacuzino, ispravnicul de Bacău, în care sînt descrise evenimentele petrecute în acel județ și care a fost expediată odată cu raportul amintit, dar pe care nu am găsit-o în fondul cercetat. Se mai menționează în aceste documente că tot ceea ce se trimitea domnitorului era tradus în limba greacă. Aceste rapoarte erau strict confidențiale, întocmite numai pentru informarea lui M. Suțu, fiind trimise acestuia printr-un currier special. Domnitorul ceruse acest lucru pentru a ști exact ce se petrece în țară și pentru a cunoaște cauzele care au declanșat acele tulburări, ce puteau avea și implicații pe plan internațional. De aceea, credem noi, aceste documente reprezintă o sursă foarte importantă pentru cunoașterea desfășurării evenimentelor, căci raportorii nu aveau nici un interes să înfrumușeze situația sau să ascundă ceva din realitatea pe care o prezentau domnitorului. Desigur, nu lipsesc asigurările care i se dau acestuia în legătură cu restabilirea liniștii și ordinii în urma măsurilor represive ce fuseseră luate, ca și obișnuitele fraze care proslăvesc persoana conducătorului statului. Toate acestea însă nu puteau împiedica adevărul să transpară dincolo de niște cuvinte meșteșugite.

Informațiile pe care le oferă documentele se împart în două mari categorii : descriptive, care se referă la desfășurarea răscoalelor, la conducătorii lor, care au formulat cereri verbale sau scrise, la măsurile represive luate de autorități, la ciocnirile violente, cu arma în mînă, care au avut loc în unele zone ale țării și alte date pe care le putem numi analitice, privitoare la demnitarii care întocmeau rapoartele, încercînd să stabilească atît motivele imediate ale izbucnirii revoltelor populare, cît și cauza mai profundă care le-a generat.

Sînt descrise în detaliu răscoala de la Focșani, din 15 iunie (precizăm cu această ocazie că toate datele sînt notate în stilul vechi) și ciocnirile dintre forțele de ordine, înarmate, cu haiducii și „tîlharii” din zona orașului Bacău. Se dau date și despre tulburările din județele Galați, Putna, Birlad, Tecuci, Hirilău, Botoșani, Suceava ; aflăm numele persoanelor care au condus aceste mișcări. Se explică pe larg cum s-a iscat zvonul în legătură cu năvălirea turcilor și tătarilor în județele Botoșani și Suceava,

lucru foarte interesant, mai ales că fenomenul a fost interpretat în mai multe feluri de către cercetătorii de pînă acum ⁴.

În legătură cu cele petrecute la Iași, aflăm ce măsuri de pază s-au luat de către caimacamii domnitorului, cînd aceștia au descins în capitală, iar despre cele petrecute în țara vecină se spune : „lucrurile s-au liniștit și la București”.

Atît din descrierea evenimentelor ca atare, cît mai ales din expunerea măsurilor repressive sau de pază care s-au luat de către autorități ne dăm seama cît de întinsă și de violentă a fost această răscoală populară. Vornicul Dimitrie Catargi a fost trimis în județul Putna, „ca să liniștească județul”, iar vornicul Grigore Ghica și episcopul de Roman s-au dus în județele Hirlău și Botoșani, pentru a cerceta cauzele care au produs atîtea neorînduiri. Ispravnicii de județe erau alertați cu toții și au fost puse în mișcare forțele de ordine (căpitani de poteră, neferi, beșlii), chiar unii negustori acționînd cu arma în mîină alături de toți aceștia. S-au instruit corpuri speciale de neferi și delii pentru paza capitalei și a altor orașe. Capii răsculaților au fost închiși la ocnă, urmînd a fi judecați la sosirea domnitorului în țară, alți rebeli au fost exilați pe la diverse mînăstiri.

În cîteva rapoarte sînt expuse unele din cauzele care au provocat aceste mișcări populare. La baza acestora a stat o nemulțumire generală manifestată mai ales din partea populației orășenești. Dincolo de cauzele imediate sau mai vechi care puteau duce la o ridicare în masă a celor nemulțumiți cum erau de exemplu abuzurile funcționarilor, instituirea carantinelor pentru combaterea ciumei, sînt avansate și alte explicații în scopul dezvoltării rădăcinilor răului : situația dezastruoasă a țării care dura de mai multă vreme (comparată cu aceea din 1777), determinînd unele ținuturi (Putna) să ceară chiar o scădere a dărilor cărora nu le mai puteau face față. Se aprecia că „lipsa de bani din țară este deosebit de apăsătoare”, starea comerțului (cu vite și cu cereale) fiind deplorabilă și deteriorîndu-se tot mai mult în anul 1819, cînd nu s-a putut valorifica recolta foarte mare de cereale produsă în anul precedent și din care rămăsese în țară aproape un milion de chile (după ce se dăduse Porții impunerea obligatorie pentru capanul împărțesc). Analizînd această situație „deosebit de încurcată” în condițiile existenței unei recolte mari de cereale, care nu putea fi vindută convenabil, căci rămîinînd pe loc, prețul cerealelor a scăzut la jumătate, cei care au întocmit raportul au lăsat să se întrevadă cît de apăsător era pentru țară monopolul turcesc asupra produselor de bază. Criza vizibilă și de mari proporții amenința să se repete în același mod și în privința recoltei din anul 1819, mai ales că turcii nu mai cereau prea multă zaherea în acel an. Acest neobișnuit fenomen se adaugă la cauzele expuse mai sus și la altele, nespecificate în documentele prezentate, care însă toate laolaltă au creat o situație explozivă, o atmosferă încordată, nemulțumirile populare fiind foarte mari și de aceea o scînteie cît de mică putea declanșa o răscoală de proporții, cum s-a și întîmplat.

Am insistat asupra acestui ultim aspect, al analizării cauzelor care au dus la mișcări atît de ample în toată țara, deoarece în studiul mai

⁴ Credem că subaprecierea cauzelor interne și mai vechi ale acestor răscoale de către autorul studiului amintit (p. 77—78) nu este de natură să elucideze și să ducă la interpretarea corectă a fenomenelor.

înainte citat al lui Gh. Duzinchevici se acreditează ideea că mișcările de la Iași (la care s-au referit cele mai multe izvoare pe care le-a avut la îndemână) au fost, în mare parte, opera unor „uneltitori” care au făcut jocul puterii vecine, Rusia, care pindea demult momentul să intre în Principate sub pretextul liniștirii populației răzvrătite, scop în care strânsese deja o numeroasă armată în apropiere de granița cu Moldova. Sînt indicate și cîteva persoane socotite instigatoare, ațîțătoare la dezordini, care au și fost expulzate în momentul cînd au fost descoperite.

Considerăm însă că fenomenele trebuie analizate mai în profunzime. Datele din materialul documentar mai vechi trebuie coroborate cu cele din documentele pe care le prezentăm, în vederea stabilirii cauzelor unor revolte ce au cuprins aproape toată țara, a identificării persoanelor care au participat la aceste mișcări, pentru a vedea din ce pături sociale făceau parte, precum și pentru cercetarea cererilor formulate și adresate în scris ocîrmuirii țării. Ne miră faptul că în aceste rapoarte trimise confidențial domnitorului Mihail Suțu nu se menționează nimic despre vreun instigator străin, în sensul în care este prezentată situația de Gh. Duzinchevici. Să nu fi aflat informatorii domnitorului chiar nimic în această privință? Ori poate se pomeniște ceva în rapoartele care nu au trecut proba timpului? N-ar fi exclus ca în viitor să se mai găsească și alte documente referitoare la aceste evenimente din 1819 din Principate, care să permită o clarificare a chestiunilor mai puțin lămurite legate de răscoalele în cauză.

NATALIA TRANDAFIRESCU

1

1819 iunie 15, Focșani. Raport în care este descrisă revolta populară de la Focșani, întocmit pentru Mihail Suțu, domnitorul Moldovei, care urma să vină în țară în luna septembrie să-și ocupe tronul.

Περιγραφή τῆς ἐν Φωξανίῳ συμβάσῃς Ἀγμεγεροσίας κατὰ τὴν 15-ην Ἰουνίου τῷ αὐθιῷ ἔτει.

Πορόσινικός τις Στέφανος ὀνομαζόμενος, κάτοικος εἰς Οὐρέκεστι χωρίον τοῦ καδδηλικίου Ποῦπνας, ἄνθρωπος τοῦ ἄρχοντος λογοθέτου Κωνσταντίνου Πάσσα καὶ πιστὸς τοῦ Χατζῆ Ἰσπirlῆ καθημένου ἐν Φωξανίῳ, ἀπειθήσας πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κατέφυγεν εἰς Ἱμπεραίλαν μετὰ δὲ ὀλίγον, κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ αὐτοῦ Ἰουνίου ἦλθεν εἰς Φωξάνιον πρὸς τὸν αὐθέντην αὐτοῦ καὶ ὑπερασπιστὴν Χατζῆ Ἰσπirlῆ καὶ συνεβουλεύοντο ἀλλήλοις βουλευόμενα τραγικά κατὰ τῆς σταροστίας καὶ ἄλλων πολλῶν ἐντίμων ἀνδρῶν, ὁ μὲν εἰς, ὁ πορόσινικός δηλαδὴ προφασισζόμενος ὅτι ἀπειθήσας προσεκλήθη προστακτικώτερον ἀπὸ τὴν σταροστίαν, ὁ δὲ ἕτερος, ὁ Χατζῆ Ἰσπirlῆς, διότι εἰς τὰ δεσποτικῶς προσταττόμενα αὐτοῦ προστάγματα, καὶ εἰς τὰ παρὰ λόγον δίκαιον καθημερινὰ σχεδὸν αὐτοῦ ζητήματα δὲν ἴθελεν ἢ σταροστία νὰ συγκατανεύσῃ. Ἄλλ' ὅμως ἡσύχαζον μέχρι τινὸς καὶ οἱ δύο, μὴ ἔχοντες ἴσως καιρὸν ἀρμῆδιον ἢ μὴ εὐρίσκοντες ἀφορμὰς ἱκανὰς εἰς ἐκτέλεσιν τῆς κακίστης καὶ ὀλεθριωτάτης αὐτῶν ἐπιχειρήσεως· ἐπειδὴ ὅμως καὶ πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος συνέβη ἐν Ἰασίῳ δημεγεροσία κατὰ τῆς ὑψηλοτάτης ἐξουσίας, δι' ἧς διέταξε πανταχοῦ λεγομένης καραντίνας καὶ ἀπέβη τὸ πρῶγμα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐκεῖ δημεγερωτῶν, ἐπειδὴ ἀπήλασαν παρὰ τῆς ὑψηλοτάτης ἐξουσίας, ὅσα αὐτοὶ ἐζήτουν, δηλαδὴ ἐμπρήσεις τῶν λεγομένων καραντίνων, ἐκπτώσεις τινῶν ἀρχόντων ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ ἄλλα τινὰ δημεγεροσίας αἰτήματα· ὕλης λαβόμενοι εὐλόγου καὶ αὐτοὶ οἱ εἰρημνοὶ δύο, συνεργὸν ἔχοντες καὶ τινα Χατζῆ Γεώργιον Πόπογλου ὀνομαζόμενον κάτοικον ἐν Φωξανίῳ διήγειραν Σαββάτω

περί μέσας νύκτας κατὰ τῆς σταρουστίας τὰ πνεύματα μερικῶν ταραχοποιῶν ἀνδρῶν, ἐκ τῶν πλήθους αὐτοῦς ὁμοίων, ἐπὶ προφάσει νὰ ἐμπρησῶσι καὶ αὐτοὶ τὰς ἐν Φωζάνιω καραντίνας, αἱ ὁποῖαι κατεστέθησαν κατ' ἐπιτάγην τῆς Βιστιχιζῆς καὶ κατὰ βούλητην τῶν ἐνταῦθα ἀρχόντων, πραγματευτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου λαοῦ συναναστάτων εἰς τοῦτο μετ' εὐχαριστίας ἀπάντων: "Ὅθεν προστάττοντος κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα τοῦ Χατζῆ Ἰσπιρλῆ, σινεργούντος καὶ παροξύνοντος μᾶλλον τοῦ ποροσνίκου Στεφάνου καὶ διεγείροντος μετ' αὐτοῦ τὸν λαὸν καὶ τοῦ λεγομένου Πόπογλου, τῆ κυριακῆ περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς ἡμέρας ὄληθεν ἐκ θορυβώδους καὶ ἀτακτοῦς λαῶς πνέων ὁργῆς καὶ μακίας εἰς τὴν σταρουστίαν. προφάσει μὲν νὰ λάβωσι τοὺς σταρουστάδες καὶ νὰ τοὺς πηγαίνουσι ὅπου ἦσαν αἱ καραντίνας διὰ νὰ ἐμπρησῶσιν αὐτάς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μὲ τὰς ἰδίας τῶν γεῖρας, σκοποῦ ὅμως ἀληθεῖ μετὰ τὴν ἐμπρησίν τῶν καραντίνων, νὰ πηγαίνουσι τοὺς σταρουστάδες εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Χατζῆ Ἰσπιρλῆ διὰ νὰ ἀποφασίσῃ κατ' αὐτὸν ἐκείνος ὡς τύραννος ἀρχων, ὁ, τι ἤθελεν ἐγκρίνην ἢ μακίαν καὶ τὸ μῖσος τοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τύχην δὲν παρευρέθησαν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐν τῇ σταρουστίᾳ οἱ σταρουστάδες ἀπελθόντες εἰς τὸν ποταμὸν Σερεττῆν πρὸς σύστασιν τοῦ ἐκεῖ πόδου εἰς διάβασιν τοῦ βρασιλικῶς κερεστέ. "Ὅθεν ὑβρίσαντες πολλὰ, ἀπειλήσαντες δευνὰ φυσῶντες ἀγανακτήσεως ἀνεχώρησαν καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν τόπον τῶν καραντίνων, κατέκαυσαν αὐτάς ἰδίαις γεραῖς καὶ ἐν τῷ ἐπιστρέφειν, ποῖον κακὸν δὲν ἔκαμαν; Εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν δὲν ἔπαισαν νὰ δένωσιν ἀνηλεῶς τὸν ἐνταῦθα σάρουσταν Μαμάραν. Τὸν Χατζῆ Μόσχον τιμῶν ἐν πραγματευταῖς, ἔως ὅτου τοὺς ἐπῆραν ἡμιθανεῖς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Χατζῆ Ἰσπιρλῆ, ὅπου γενομένης τυραννικῆς ἀποφάσεως, ὁ μὲν σάρουστας νὰ φυγαδευθῆ, ὁ δὲ Χατζῆ Μόσχος δαρεῖς νὰ ὑπογάσῃ, ὁ πας πελοικπάσης τοῦ παζαρίου νὰ τιμωρηθῆ, ὁμοίως καὶ ὁ ἐπιστάτης τῶν καραντίνων, ἐφόρμησεν ὁ λαὸς καὶ κατ' αὐτῶν. Καὶ τὸν μὲν ἐπιστάτην ἔδειραν σκληρῶς, τὸν δὲ πας πελοικπάσης ἀφ' οὗ ἔδησαν ἀνηλεῶς διήρασαν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν ἐλαεινῇ καταστάσει, πᾶσα ἡ ἀγορὰ κατεκλείσθη καὶ ὅλοι ἦσαν ἐν φόρῳ τῶν προσδοκωμένων κακῶν. Συνέπεσαν ὅμως κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ διαβιβῆν ἐρχόμενος ἀπὸ Βουκουρέστιου ὁ ἀρχων ποστῆλικος Δημητράκης καὶ εὐρῶν τὰ πράγματα ἐν ὅπως ὦν ἡμερωτέρα καταστάσει ὠμίλησεν ἐντονώτερον τὰ δέοντα πρὸς τὸν Χατζῆ Ἰσπιρλῆ καὶ οὕτω πρὸς καιρὸν ἐφρησάσαν τὰ πράγματα κατὰ τὸ φαινόμενον. Μετὰ ταῦτα ὅμως πάλιν ὁ Χατζῆ Ἰσπιρλῆς τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἀνήγαγε τὴν δημογεραῖαν θέλων νὰ καταπίσῃ βιαίως τὴν σταρουστίαν νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ὑπογράψῃ ὡς νόμιμα καὶ δίκαια ὅσα αὐτὸς ἐνοστιμεύετο καὶ οὕτως εὐρίσκετο πᾶσα ἡ ἀγορὰ ἐν κατεκλείσει φοβουμένων τῶν κατοίκων μῆπως ἐπισυμβῶσι δευνὰ τινὰ ἀποτελέσματα. Καὶ βέβαια δευνὰ ἔμελλον νὰ ἀποβῶσιν τὰ τῆς ταραχῆς ἀποτελέσματα, ἐάν δὲν ἀπεστέλλετο πρὸς τοῦ ὑψηλοτάτου μουχαφίδη Ἰμπραίλας ἀπεσταλμένος Καφάσης, ὁ ὁποῖος ἄμα ἦλθεν εἰς Φωζάνιον καὶ συλλαβῶν τὸν Χατζῆ Ἰσπιρλῆ τὸν μετέφερεν εὐθύς εἰς Ἰμπραίλαν ὅπου καὶ εὐρίσκεται ἀκριβῶς ὅπου τῆ δικαιοσύνη τοῦ ὑψηλοτάτου μουχαφίση. Ὁ ἀτακτος ὅμως λαὸς καὶ οἱ πιστοὶ αὐτοῦ φίλου δὲν ἔπαισαν μ' ὅλον τοῦτο μετὰ τὴν συλλαβὴν του εἰς Ἰμπραίλαν, ἀλλ' ὅλοι ἐφόρμησαν ὁρμητικότερον εἰς ἐκτέλεσιν βέβαια δευνῶν ἐπιχειρημάτων. Πλὴν ἡ ἡμέρος ἐμπράνευα τῶν σταρουστάδων ἐμπροσθεν τοῦ ἀγρίου λαοῦ καὶ ὁ φρόνιμος τρόπος μετὰ νοουθεσίας ἐμπροσθεν τῆς ἀσυνεσίας καὶ τῆς ἀλογίας τοῦ πλήθους, μόλις ἡμῶρεσαν ἐν διαστημάτι μερικῶν ὠρῶν, τῆ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ, με λόγους ἐπιεικῆς καὶ γλυκεῖς νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνοήτου ὄχλου καὶ νὰ μεταφέρωσι τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν εὐπειθῆ καὶ εἰρηνικὴν κατάστασιν χωρὶς νὰ ἀποβῆ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπιχειρήματος εἰς τὸ προσδοκῆσθαι αὐτοῦ ὀλεθριώτατον τέλος. Τοιαῦτα λοιπὸν συνέβησαν καὶ ἀπέβησαν τὰ ἐν Φωζάνιῳ πράγματα. Αἴτιος δὲ τούτων ἀπάντων κατὰ ἀλήθειαν αὐτὸς ὁ Χατζῆ Ἰσπιρλῆς, ὁ ποροσνίκος Στεφάνος καὶ ὁ λεγόμενος Ἰποτόγλου.

Τὸ παρὸν ῥαππόρτο ἐκτιθὲν πέμπεται τῷ θεοφοροῦ ἡτῶ αὐτῆς ὕψει ὄχι ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ διενεργηθῆ τι κατ' μέρος τῆς ὑπερβολῆς ὑψηλότητος κατὰ τοῦ Ἰσπρλῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχη ἰδέαν τῶν ἐν Φωζάνιῳ διατρεχάντων, ἰδέαν λεγομένην ἐπὶ τὸ παρὸν, ἐν ὅσῳ νὰ λάβωμεν οἱ δοῦλοι τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ δράματος τούτου καὶ παρ' ἄλλων καὶ νὰ διευκρινήσωμεν ὅποσα καὶ ὅποια τὰ ἀπὸ τῆς καταδιωξέως τοῦ Ἰσπιρλῆ μαχσοῦρια καὶ πῶς δύνανται νὰ εὐφρονιθῆ αὐτὸς καὶ νὰ γένῃ ὠφέλιμος εἰς τὸ τοῦ ἐν Γιάτι ζαχρεῖ κεφάλαιον, χωρὶς εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐνδέχεται ἐπήρεια ἀπὸ μέρους τοῦ.

Traducere:

Descrierea răscobilei petrecute la Focșani la 15 iunie în anul 1819.

Un oarecare porușnic¹ pe nume: Ștefan, locuind în satul Urechești din județul Putna, sluga boierului logofăt Constantin Balș și omul de încredere al lui Hagi Ispirlî, care locuiește la Focșani, ne mai voindeșă se supună, cu câteva zile în urmă, s-a refugiat la Brăila. După pușină vreme, cam pe la 14 ale aceleiași luni iunie, s-a dus la Focșani la stăpînul și protectorul său,

¹ Adică „locotenent” rus. *porucic*; nu știm dacă activ sau în rezervă; mai degrabă un fost ofițer care îndeplinește această funcție în armata rusească, de unde rămăsese și cu această denumire.

Ispirli, și s-au sfătuit unul cu altul, punând la cale fapte îngrozitoare contra stărostiei, precum și împotriva multor altor oameni cinstiți; iar dintre cei doi, adică porușnicul, pretextând că în urma nesupunerii sale a fost chemat foarte sever la ordine de către stărostie, iar celălalt Hagi Ispirli, deoarece stărostia nu a vrut să fie de acord cu ordinele acestuia date pe un ton alt de poruncitor și cu cererile formulate aproape zilnic și care erau lipsite de dreapta judecată.

Însă cei doi s-au potolit intrucelva, negăsind momentul oportun sau neavând motive destul de puternice pentru aducerea la îndeplinire a întreprinderii lor alt de periculoase și distrugătoare. Deoarece însă chiar cu o săptămână înainte a avut loc la Iași o revoltă populară contra prealnaltii oclmuirii² din cauza așa numitelor carantine, care se orinduseră peste tot, și plină la urmă situația a ajuns așa cum doreau răsculații de acolo, deoarece au obținut de la înalta ocirmuire toate cele pe care ei le-au cerut, adică arderea numitelor carantine, schimbarea unor boieri din conducerea acesteia (a oclmuirii — n.n.) și alte câteva cereri ale răsculaților, găsind pretextul la momentul oportun aceștia doi numiți < mai sus >, având ca ajutor și pe unul numit Hagi Gheorghiu Boboglu au ațâțat în ziua de simbătă în mijlocul nopții contra stărostiei spiritele unor oameni turbulenți din mulțime, de aceeași teapă cu ei, pretextând că vor și ei să ardă carantinele de la Focșani, care fuseseră așezate la porunca Vistieriei și în conformitate cu voința boierilor, a negustorilor și chiar a acelei mulțimi de acolo, căci cu toții fuseseră de acord și mulțumiți.

Prin urmare, la porunca lui Hagi Ispirli din chiar aceea noapte, ajutorul fiind și ațâțat de porușnicul Ștefan împreună cu numitul Boboglu au răsculat mulțimea, încltă duminică pe la orele două din zi o masă de oameni cu mare gălăgie și în mare neorinduală a sosit, arătând pe față o mare ură contra stărostiei și exprimându-și dorința de a-i lua pe staroști și a-i duce la locul unde erau carantinele ca să le dea foc chiar aceștia, cu propriile lor mâini, ca însă având de fapt drept scop ca, după arderea carantinelor să-i ducă pe staroști în curte la Hagi Ispirli, ca să holărescă acela în privința lor, întocmai ca un boier tiran, ceea ce ar fi crezut de cuvânt nebunia și ura lui; din fericire însă, la acea oră, staroștii nu se aflau la stărostie, fiind chemați la ridicarea unui pod peste râul Siret, ca să poată trece cheresleaua împărătească; de aceea, înjurând și amenințând cu lucruri grozave și plini de indignare au plecat și s-au îndreptat spre locul unde erau carantinele, le-au dat foc cu propriile lor mâini, iar la întoarcere, la ce rele nu s-au datat? Pe tot drumul de întoarcere nu au încetat să-l lovească pe staroste de acolo, Mamara, la fel și pe Hagi Moscu, un negustor de vază, pină i-au adus pe jumătate morți în curtea lui Hagi Ispirli, unde, după ce s-au luat niște hotărâri sălbatiche și anume ca staroste să fie alungat iar pe Hagi Moscu să-l potolească cu bătaia și pe bașbuluabaș al tirgului să-l pedepsească la fel ca și pe epistatul carantinelor, întreaga mulțime s-a pornit către carantine și pe epistat l-au biciuit crunt, iar lui bașbuluabaș, după ce l-au bătut fără milă, i-au mai jefuit și tot ce avea în casă. Deci, într-o astfel de jalnică situație, toată lumea se închisese în casă și toți așteptau nenorocirile ce aveau să urmeze. Chiar în acea zi însă s-a întâmplat să treacă pe acolo, venind de la București, boierul Dimitrache, postelnicul, și găsind că lucrurile sînt într-o stare care se poate ameliora intrucitva, a discutat cele necesare, pe un ton mai energic, cu Hagi Ispirli și în felul acesta situația s-a mai liniștit în aparență. Mai apoi însă, Hagi Ispirli din nou în ziua următoare a ațâțat mulțimea răsculată, voină să impună cu sila stărostiei să holărescă și să dea și în scris cu semnătură, ca fiind legale și drepte, toate pretențiile lui personale. Și astfel toate prăvăliile și casele erau încuiate, locuitorii temându-se ca nu cumva să se petreacă niște lucruri înspăimîntătoare; și cu siguranță s-ar fi petrecut asemenea lucruri îngrozitoare din cauza răscolii dacă înălțimea sa, muhafızul Brăilei, nu l-ar fi trimis pe reprezentantul său, un cavvas, care, îndată ce a sosit la Focșani, l-a ridicat pe Hagi Ispirli și l-a dus cu el imediat la Brăila, unde se găsește și pînă în ziua de azi sub supravegherea prealnaltului muhafız. Cu toate acestea însă mulțimea în dezordine ca și prietenii credincioși ai acestuia, după ridicarea și transportarea lui la Brăila, nu s-au potolit, ci cu toții s-au pornit și mai înverșunat să săvîrșescă fapte într-adevăr înspăimîntătoare. Dar apariția pașnică a staroștilor în fața mulțimii sălbăticită și chipul înțelept în care au dojenit adunătura lipsită de judecată și de prudență, de abia au putut, în interval de câteva ore, milostivindu-se cel de sus, prin cuvinte blînde și cu calm, să mai potolească înfierbîntarea acelei mulțimi lipsite de minte și să schimbe situația, aducând din nou poporul la supunerea dinainte și liniștindu-l, fără ca acțiunea începută mai înainte să ajungă la felul pe care și-l propusese să-l realizeze.

În felul acesta au decurs și s-au încheiat împlinirile petrecute la Focșani, cauza reală a tulburilor acestor dezordini fiind acest Hagi Ispirli, porușnicul Ștefan și numitul Boboglu.

(P.S.)³ Prezentul raport ce s-a întocmit se trimite înălțimii Tale cea ocrotită de Dumnezeu,

² Aproximativ pe la orele 10 dimineața.

³ Acest P.S. este scris de „altă mînă” decit aceea care a copiat raportul și cu altă cerneală, deci este evident că a fost adăugat ulterior de altă persoană.

nu ca să se ia vreo măsură de către Înălțimea Voastră contra lui Ispirli, ci ca să-și facă o idee de cele petrecute la Focșani, „idee” zicem deocamdată, plină cînd vom cunoaște noi slujitorii Înălțimii Voastre, foarte exact întimplarea aceasta și de la alții și vom lua imediat măsurile necesare pentru urmărirea lui Ispirli și pentru a vedea cum poate fi potolită acesta, ca să ne fie de folos la (stringerea) banilor de zaharea de la Iași, fără ca pe viitor Înălțimea Voastră să mai aibă vreun necaz din partea lui.

Arh. St. București, fond Familia Suțu, nr 15, orig., lb. greacă.

2

1819 iulie 2, <Focșani>. Raportul lui Dimitrie Manu și Iacovache Veisa, caimacamii domnitorului Mihail Suțu, trimiși în țară pentru a cerceta situația din Moldova, în urma tulburărilor petrecute la Iași.

Ἐψηλότατε καὶ εὐμενέστατε ἡμῖν αὐθέντα!

Τὴν ὑμετέραν θεοφρονητοῦ ὑψηλότητα δουλικῶς προσκυνοῦντες, ἀσπαζόμεθα τὰ ἔγχη τῶν πανεκλάμπρων αὐτῆς ποδῶν. θεόμενοι τοῦ ἁγίου Θεοῦ, ὅπως διαφυλάττῃ αὐτὴν ἐν ὑγιείᾳ ἀκροτάτῃ καὶ εὐδαιμονίᾳ διηνεκεῖ μετὰ μακροβιότητος καὶ ἐπιτυχία(ς) ἄπαντων τῶν κατὰ θυμόν.

Ἀφ' ἧς ἡμέρα ἐξήλθομεν οἱ δοῦλοι τῆς ἀπὸ τῆς Βασιλευούσης, κατὰ χρέος σπεύδοντες νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν ὁδοπορίαν μας, μόλις μετὰ πολλὰς καὶ ἀνεκδιηγήτους ἐναντιότητας τῶν κακοήθων (ὄτινες ἔχοντες ἄλλα καταπληρωμένα καὶ ἀδύνατα, ἤγνωντο νὰ οἰκονομήσωσι τὴν ἀσθένειαν των, κλονουρδίζοντες τοὺς δούλους τῆς εἰς κονδινὰ κονάκια, τόσον ὥστε ἠναγκάσθημεν διαβάντες τὰ Παλκάνια νὰ πιάσωμεν μὲ κηρὰν δῶ ἀραπάδες διὰ νὰ φορτώσωμεν τὰ καλαπαλίκια μας καὶ οὕτως ἐφθάσαμεν ἕως εἰς Σιλίστραν) μετὰ πολλὰς θένει τοιαύτας κινραζιδικὰς ἐνοχλήσεις, ἐφθάσαμεν δεκαταῖοι εἰς Σιλίστραν καὶ διαβάντες τὸν Δούναβιν τῇ ἱκνεούσῃ ἐκονεύσαμεν εἰς Ὀρζιτζένι τῆς Γαλαμιτζας καὶ ἐκεῖθεν χθές εἰς Πούτναν. καὶ σήμερον μέλλομεν σὺν Θεῷ καὶ ταῖς πατρικαῖς αὐτῆς εὐχαίς ἐφοδιαζόμενοι νὰ ἀφώμεθα τὰς ὁδοπορίας, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν αὐθεντικὴν αὐτῆς καθέδραν αὔριον περὶ τὸ ἔσπερα.

Ἦ ἐν Ἰασίᾳ συμβῆσαν ἀνωμαλία κατευνασθεῖσα πῶς πρὶν τῆς ἀρίξεως τῶν εἰδοποιητικῶν τῆς πανεκλάμπρ(ας) ἡγεμονίας τῆς, ἅμα τῇ χαρμοσύνῳ ἐνηχῆσει τῆς τοιαύτης ἀγγελίας τέλειον ἐπανῆλθεν ἡ ἡσυχία ὅχι μόνον ἐν Ἰασίῳ ἀλλ[ἄ] καὶ ἐνταῦθα εἰς Φωζάνι καὶ εἰς Γαλάτζι. Καθότι εἶστο τὴν Πούτναν καὶ εἰς τὸ Γαλάτζι καὶ Ἰουράτι καὶ Τεκούτζι λάβοντες παράδειγμα οἱ παραίται τὸ ἐν Ἰασίῳ δρᾶμα, εἰς μὲν τὴν Πούτναν ἀπαιθάδισαν εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ὀράσια ἐμελέτου καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ πράξωσι τὰ αὐτὰ ἀτοπήματα. Ἀλλὰ διὰ τῶν πατρικῶν αὐτῆς εὐχῶν ἀπανταχοῦ εἰς τὴν αὐθεντικὴν τῆς τζάραν ἐπικρατεῖ ἡσυχία καὶ εὐταξία. ἤτις μὲ τὴν παναιτίαν αὐτῆς παρουσίαν θέλει τελειοποιηθῆ καὶ παγιωθεῖ διὰ τῆς ἡγεμονικῆς καὶ δραστηριότητος αὐτῆς Διοικείσεως.

Ἄμα εὐδοχόντες οἱ δοῦλοι τῆς εἰς τὴν αὐθεντικὴν αὐτῆς καθέδραν κατὰ τὸ δουλικὸν ἡμῶν χρέος ἐξακολουθόντες κατὰ γράμμα τὰς πανεκλάμπρους πρὸς τοὺς δούλους τῆς ἐπιταγᾶς καὶ εἰσηγήσεις, θέλομεν νῆσσει τὸν Ἄντωνάκην τάττην ἐμφανίζοντας διὰ δουλικῶν ἡμῶν πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖον πρὸς δηλοποίησιν, κατορθόντες σὺν Θεῷ νὰ συνεξαποστειλωμεν τὴν δυνατὴν χρηματικὴν ποσότητα.

Ἦ ἐν Ἰασίῳ γεγονεῖα ἀνωμαλία καθὰ πολλαχῶς ἐρευνησάντες ἐπληροφόρηθημεν δὲν εἶχεν ἀρχὰς καὶ αἰτίαν σπουδαιότερας, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπήγασιν ἀπὸ ἀδρανείας καὶ ἀσχροκερδείας ὑπαλλήλων τινῶν. Καθὼς καὶ περὶ πάσης αὐθεντικῶς αὐτῆς ὑποθέσεως θέλομεν γράψαι εἰς πλάτος μετὰ τῆς εἰς Ἰάσιον ἀφίξιν τῶν δούλων τῆς, οὕτω καὶ περὶ τοῦ δράματος τούτου, ὅποιας ποτὲ αἰτίας ἔσχε θέλομεν τὰς ἐμφανίσει ἀπὸ κοινοῦ τῷ θεοφρονητῷ αὐτῆς ὕψει.

Τὰ ἐν Βουκουρεστίῳ ἡσύχασαν· ὁ ἐν τῷ Σινᾶ κλεισθεὶς, ἐξελθὼν διὰ λήψεως χρημάτων, ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ Βλαχίας καὶ ἀνεγώρησεν.

Καθ' ἃς ἐλάβομεν ιδέαν, ὁ Σάββας τουφεκτζίπασης θέλει συνοδεύσει τὸν ἐκλαμπρότατον αὐθέντα ἀδελφον τῆς.

Ἐ ἀρχῶν βόρνικος Γρηγοράσκος Φιλιππέσκος ἐστάλη εἰς Ἰάσι πρὸ τινῶν ἡμέρων ὡς μηχανοδάρτης τοῦ αὐθέντου προκατ'έχου τῆς εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου λέγε(ται) ὅτι θέλου ἐκτελεσθεῖ οἱ γάμοι.

Καὶ ταῦτα μὲν δουλικῶς, τὰ δὲ πανέκλαμπρα αὐτῆς ἔτη εἶχσαν θεῖον ὅ,τι πλεῖστα καὶ πανευδαιμονέστατα.

1819 ἰουλίου <δευτέρ>α.

Ἦ τῆς ὑμετέρας Θεοφρονητοῦ ὑψηλότερας ἐλάχιστοι δοῦλοι, Διμίτρ(ιος) Μάνου Ἰακοβάκης Βέ(ι)σσ(α).

Traducere:

Preainălțate și preabunul al nostru Domn!

Închinându-ne cu umilință la Înălțimea Voastră cea de Dumnezeu păzită, li sărutăm urmele preastrălucitelor ei picioare, rugându-ne la sfântul Dumnezeu ca să o țină în cea mai deplină sănătate și într-o continuă prosperitate, <dorindu-vă> viață lungă și fericire pentru toți, după dorință.

Din ziua în care noi, servitorii tăi, am plecat din capitală¹ străduindu-ne așa cum ne cere datoria să grăbim <înțoarcerea> din călătorie, abia după multe greutăți de nedescris venite din partea chirigiilor necinstiți (care, având niște cai neputincioși și plini de răni se străduiau din răsuputeri să le mai menajeze slăbiciunea . . .)² obligându-i pe slujitorii tăi să poposească în conace scurte, astfel încit am fost obligați, străbătând Balcanii, să luăm cu chirie două arabale ca să ne încercăm și calabalcurile noastre și așa am ajuns pînă la Silistra și de aici cu multe impedimente de acest fel produse de chirigii, am ajuns sfârșiți <de oboseală> la Silistra și, trecînd Dunărea, la sosire am conăcit la Urziceni Ialomiței și de acolo <am ajuns> ieri la Putna, iar astăzi cu ajutorul lui Dumnezeu și întăriți de rugăciunile tale părintești să reluăm călătoria, ca să ajungem la scaunul tău domnesc mîine spre seară.

Tulburarea petrecută la Iași domolindu-se înainte ca să sosească <scrisorile> de înștiințare ale Domniei tale preastrălucite, odată cu ecoul plăcut al unei astfel de vești, s-a instalat în fine liniștea nu numai la Iași, ci și aici la Focșani și Galați, căci și la Putna, și la Galați și la Birlad și Tecuci turbulenții, avînd ca exemplu cele petrecute la Iași — la Putna <de exemplu> s-au purtat cu foarte mare insolență, iar în celelalte orașe se pregăteau <să facă la fel> — ei erau gata să comită aceleași fapte nesăbuite. Dar prin rugăciunile tale părintești domnește <acum> liniștea pretutindeni în țara domniei tale și buna rînduială, care prin prezența ta binefăcătoare va ajunge a fi desăvîrșită și de neclintit prin cîrmuirea ta energică și autoritară.

Slujbașii tăi, ajungînd cu bine la scaunul tău domnesc și ducînd la bun sfârșit, după datoria noastră de slujitori ce o avem în conformitate cu scrisoarea ta, poruncile și instrucțiunile tale, îl vom trimite pe tătărul Antonache ca să-ți înfățișeze prin umilele noastre scrisori tot ceea ce este necesar pentru informarea <ta>, căci am izbutit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să expediem totodată și sumele de bani, cit am putut <strînge>.

Tulburarea petrecută la Iași, după cîte ne-am informat, cercetînd <chestiunea> sub mai multe aspecte, nu a avut inițial o cauză importantă, ci s-a iscat pur și simplu din indolența și din dorința de cîștiguri necinstite <manifestate> de unii funcționari; după cum îți vom scrie, în conformitate cu adevărul, despre toată această chestiune pe larg, după sosirea slujbașilor tăi la Iași, iar despre toată această desfășurare <a tulburărilor>, care n-au avut nici un fel de cauză <la bază>, îți vom relata <amîndoi> Înălțimii Tale cea păzită de Dumnezeu.

Lucrurile s-au liniștit și la București. Cel cărui i s-au încheiat socotelile la Sinai, ieșind <din funcție> datorită lipsurilor de bani <găsite>, a primit permisiunea de a părăsi Valahia și a plecat.

Zilele acestea am aflat știrea că Savva tufecbibaș II va însoți pe preastrălucitul domn, fratele dumitale.

Boierul Grigorașcu Filipescu vornicul a fost trimis la Iași acum cîteva zile ca mîhmandar al domnitorului de mai înainte de la București, deoarece se spune că vor perfecta <formalitățile> de căsătorie.

<Raportăm> toate acestea cu supunere, iar preastrălucirii tăi ani să fie de la Dumnezeu cît mai mulți și mai plini de fericire.

1819 iulie 2, <Focșani>.

Ai Înălțimii Tale cea păzită de Dumnezeu
preaplecați servitori,

Dimitrie Manu și
Iacovache Veisa

Arh. St. București, Achiziții 1982, copie, lb. greacă

3

<1819 iulie, Putna>. Raport al lui <Dimitrie Manu și Iacovache Veisa> prin care aceștia încearcă să explice domnitorului Mihail Suțu cauzele care au provocat mișcarea populară din Moldova, din lunile iunie și iulie.

¹ Este vorba de orașul Constantinopol.

² Loc gol în orig., care însă, după logica frazei, nu mai are nevoie de nici o completare.

„Κατὰ τὸ 1818-ον ἔτος ἡ τιμὴ τοῦ ζαχιρέ εἰς Μολδῶβαν ἦτον τοῦ μὲν ἀρναουτ (ίου) τὸ κοιλὸν γρόσια 38 τοῦ δὲ κηροβίου γρόσια 28. Ἡ τοιαύτη τιμὴ διήρκεσεν μέχρι φθινοπύρου ἕως δῶτο ἔπλεον τὰ καράβια, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἔγινε μεγίστη εὐφορία ὥστε μῆτε τὸ τριτημόριον τοῦ ζαχιρέ δὲν ἦτον τρόπος νὰ ἀγορασθῇ καὶ νὰ φορτωθῇ εἰς τὰ καράβια καὶ ἀφ' οὗ περίπου τῶν τετρακοσίων χιλιάδων κοιλῶν ἐφόρθωσαν οἱ καπανλίδες κατὰ τὸ σύνθετες μὲ ἀρσαλιέδες ἐκτὸς ὅσον ἐκα-ζι-ρδίσθη, ἔμειναν πάλιν εἰς τὸν τόπον περίπου ἔν μιλιούνι κοιλὰ, τὸ ὅποιον ἀντὶ κατὰ τὴν πρώτην ἀνοίξιν νὰ ἀνεβῆ καθὼς ἐγίνετο ἄλλοτε ἀπὸ τὰ 40 γρόσ(ια) τὸ κοιλὸν ἕως εἰς τὰ 45 ἐξέπεσε μεταξὺ τῶν 18 καὶ 25 γροσίων καὶ οὔτε μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν μουστερίδες δὲν εὐρίσκονται, ὅπως καὶ ἐπροξένησε μεγίστην ἀναργυρίαν καὶ στενοχωρίαν εἰς τὸν τόπον, διότι ἐναῦθα δῶα εἶδη πραγματείας ἐμβάζουσαν ἄσπρα, ὁ ζαχιρέ καὶ τὰ ζῶα, τὰ ὄποια καὶ αὐτὰ καμμίαν ζήτησιν δὲν ἔχουν. Πρὸς τὴν περυσινὴν λοιπὸν ποσότητα τοῦ ζαχιρέ ὁ ὅποιος στέκεται, ὡς εἶραται, ἐλιπίεται καὶ ἐφέτος ἐνφορία ἀπαρραλλάκτως ὡς ἡ περυσινή, ἴσως καὶ περισσότερα, καὶ ἐπειδὴ καμμία ζήτησις παρ' οὐδενὸς δὲν γίνεται ἔπειτα ἀναγκαιῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ζαχιρέ δὲν σταθῇ καὶ νὰ χαθῇ, καὶ ἐκ τούτου νὰ προξενιθῇ εἰς τὸν τόπον ἡ ἐσχάτη ἀναργυρία καὶ νὰ καταντίσσουν πάντα ἀνοικονόμιτα. Ἄν ὅμως ἤθελεν εἶναι δυνατόν νὰ ὑμλληθῇ ὁ Χουπουπάτ ναζιρῆς καὶ δι' ἀδείας τῆς Πόρρας νὰ σηκώσῃ διὰ πραγματευτῶν ὅσην ποσότητα τῷ χρειάζεται διὰ τὸ καπνὸν ἢ μὲ τιμὴν κακομμενὴν ἀπὸ τὰ 25 ἕως εἰς τὰ 30 γρόσια ἢ μὲ ὅποιαν τιμὴν ἤθελεν συμφωνήσῃ οἱ παραγεταὶ εἰς τὸ Γαλάττι μετὰ τῶν πωλητῶν. Περὶ δὲ τῆς ἐναπολειφθησομένης ποσότητος [νὰε] δόθη ἀδεία εἰς τὸ νὰ φορτωθῇ καὶ εἰς ζένα καράβια, διὰ νὰ μὴν χαθῇ τὸ τόσον μαχοσυλί καὶ διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀνακουφισθῇ ὁ τόπος ἀπὸ τὴν καταθλίβουσαν αὐτὸν ἀπαρραδειμῆσιν χρηματικὴν ἀνάγκη. Ἡ εἰδοποίησις αὕτη πρὸς τὸν Χουπουπάτ ναζιρῆ εἶναι ἀναγκαῖα, διότι κατὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν μουστερίδων, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴν φορτωθῇ ἐφέτος ἡ σινηθισμένη ποσότης τῶν τετρακοσίων χιλιάδων κοιλῶν ἢ ἤθελεν ἐκληφθῇ τὸ τοιοῦτον ἀμελεία τῆς ἐξουσίας, ἐν ᾧ ἀν ἤθελεν γίνῃ ἡ ὑπόθεσις] τοῦ ζαχιρέ κατὰ τὸ ἀνωτέρω σουρέτι, ὅχι μόνον ἡ τῶν τετρακοσίων χιλιάδων κοιλῶν ποσότης πολ- λά περισσότερον αὐξήθῃ, καὶ μὲ τιμὴν κατωτέραν, ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος θέλει ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὸν ἐπεπειλούμενον αὐτῷ ὄλεθρον, προσγιγόμενον ἀπὸ τὸ μὴ δεῖσιν τοῦ ζαχιρέ.”

Αὐτὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εἶναι ἰδέα ἐνὸς τῶν ἐντοπιῶν ἀρχόντων τοῦ ἐδῶ βορνίκου- Διμ(ιτρίου) Καταρτζῆ παρερθένοτος εἰς Πούτναν πρὸς ἐρησύχασιν τοῦ καδικιου τοῦτου. Κατὰ χρεὸς ἐξεθέσαμεν ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρανότος τῷ θεοφρουρίτῳ αὐτῆς ὕψει. Συσκερθέντες μετέπειτα μετὰ τὸν εὐγενέστατον ἀρχ(όντων) τῆς τῶν εἰδημόνων περὶ τὰ τοιαῦτα, θέλομεν ἰδεάσει τὴν ὑμετέραν ὑψηλότητα. Ὁ (...) ζαχιρές ὡσαύτως ἐφέτος ἐπαπειλεῖ ὅτι θέλει εἶναι ὀλιγώτερος ὑπερ τὸν περυσινόν, καθόσα συνπεράσαμεν οἱ δούλοι τῆς ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς Πούτνας ἐφέτος συναχθισομένην ποσότητα πολλὰ ὀλυγοτέραν οὕσαν τῆς περυσινῆς. Οὐκ ὀλίγον σκατὰν ἐπροξένησεν εἰς τὸ μασλαγάτι τοῦ (...) ζαχιρέ καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰσπίρογλου καπανλῆ. Τοῦ ὅπου τοῦ σῆκωμα ἐνεύθειν καίτοι ἀναγκαιότερον καταστῶν δι' ὅσα θέλει παρατηρήσει ἀπὸ τὸ ἐμπερικλειόμενον ρεπτόρον, μ' ὅλον τοῦτο ἔκαμε νὰ χολαίη ὁ μαδδές τοῦ (...) ζαχιρέ· καὶ περὶ τούτου ἀμέσως θέλει γένει σκέψις βαθυτάτη ἀμὰ ὑποῦ φθάσομεν οἱ δούλοι τῆς εἰς Ἰα- σιον, καὶ θέλομεν δηλοποιήσει ὅσα ἀνάγκαια.

Traducere :

„În decursul anului 1818 prețul zaherlei în Moldova a fost următorul: la (grfu) arnăut 38 de groși chila, iar la cel cîrnău 28 de groși. Prețul acesta s-a menținut pînă a grfu toamnă, pînă cînd au mai circulat corăbiile. Deoarece și anul acesta s-a făcut o recoltă deosebit de bogată, incît nu a fost posibil ca să fie cumpărată nici măcar a treia parte din zaherea și încercată pe corăbii și deși aproape 400.000 de chile au încercat capanlii, după cum se obișnuiește (transportîndu-l) cu „arşaliedele”, în afară de ceea ce mai și furat, au rămas totuși în țară în jur de un milion de chile, dar prețul (zaherelei) în loc să urce la începutul primăverii, după cum se întimpla de obicei altă dată, de la 40 de groși chila pînă la 45, a scăzut, variînd între 18 și 25 de groși și nici cu acest preț nu se găsesse mușterii pentru ea, ceea ce a dus la o foarte mare lipsă de bani și a produs o situație deosebită de încurcată în țară, deoarece prin aceste locuri sint două feluri de marfă care aduc bani, zahereaua și vitele, dar nici acestea din urmă nu au fost cerute (pe piață). Cit privește așadar cantitatea de acum, de la zahereaua care se află încă (pe cîmp), după cit se spune, se așteaptă ca și anul acesta să fie foarte bogată, cum n-a mai fost pînă acum, tot cit și (aceea) de anul trecut, poate chiar mai mare, și deoarece nu există nici o cerere din partea nimănui, urmează în mod obligatoriu ca această zaherea, rămînd aici pe loc, să se distrugă și, din această cauză în țară să se instaleze cea mai mare lipsă de bani și toată situația să ajungă să fie imposibil de rezolvat. Dacă s-ar putea, (ar fi bine) să vorbească Hububat nazir, (ca să obțină) de la Poarta otomană permisiunea ca negustorii să ridice cîtă (zaherea) este nevoie pentru capanul împărătesc chiar și la un preț mai coborît decît cel între 25 și 30 de groși sau la orice preț s-ar învoi la Galați negustorii cu vînzătorii (de zaherea).

Cît privește restulde zaherea care va rămîne, să se dea voie să fie încărcată și pe alte corăbii <decît cele turcești — n.n.), ca să nu se piardă atîta provizie și să poată și țara să se ma î echilibreze după atîta lipsă de bani nemaipomenit de apăsătoare. Înștiințarea către Hulubat nazîr este necesară deoarece, din lipsă de mușterii, s-ar putea ca să nu fie încărcată anul acesta obișnuita cantitate de 400.000 de chile, căci ocîrmuirea se ocupă foarte puțin de această chestiune, în timp ce, dacă s-ar aranja chestiunea zaherelei în conformitate cu învoiala <propusă> mai sus, nu numai că va crește cu mult mai mult cantitatea de 400.000 de chile, dar și, <chiar dacă se va vinde> la un preț și mai scăzut <decît cel de acum,> țara va scăpa de acest dezastru amenințator, datorat lipsei de cerere pe piață a zaherelei”.

Toate cele expuse mai sus sînt ideile unuia dintre boierii pămînteni <și anume> ale vornicului Dimitrie Catargî, care se află aici la Putna, pentru liniștirea acestui județ. Ne-am făcut o datorie din a expune toate acestea prin prezenta <scrisoare> înălțîmii Voastre cea ocrotită de Dumnezeu. După ce mă voi consulta în privința unor astfel de lucruri și cu preanobilii boieri care cunosc chestiunea o vom înștiința și pe înălțîmii Voastră.

Zahereaua cerută de <capan>* anul acesta amenință să fie mai puțină decît anul trecut, după cum presupunem noi, slujitorii tăi, <orientîndu-ne> după cantitatea care va fi strînsă anul acesta în <ținutul> Putna și care va fi cu mult mai mică decît aceea din anul trecut. Nu puțin încercături a produs în chestiunea zaherelei impuse de <capanul turcesc> * și <ceea ce s-a întimplat> în legătură cu Ispiroglu capanliul, a cărui ridicare de aici, deși a fost impusă de necesități după cum veți vedea din raportul anexat, cu toate acestea a făcut să se înrăutățească situația în privința zaherelei pentru capan. Și în legătură cu aceasta vom reflecta mai adînc îndată ce noi, slujitorii tăi, vom ajunge la Iași și îți vom dezvălui cele necesare.

Arh. St. București, Achiziții 1982, cop., lb. greacă.

4

1819 iulie, Focșani. Raportul lui Dimitrie Manu înaintat domnitorului Mihail Suțu în legătură cu starea deplorabilă a comerțului și imposibilitatea stringerii birurilor din ținutul Putna.

Με ἀκροτάτην ἀθυμίαν τῆς ψυχῆς μας ἀναγκαζόμεθα ὑψηλότατε ἡμῶν αὐθέντα νὰ δηλοποιησώμεν ὅτι ἡ αὐθεντικὴ αὐτῆς ζῆρα δὲν εὐρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ χρεῖζει τῆς αὐθεντικῆς καὶ πατρικῆς αὐτῆς κηδεμονί(ας) καὶ περιθάλψεως· ὅτι εἶναι παντελῆς στάσις τοῦ ἐμπορίου ἅμα εἰσελθόντες εἰς Φωξάνι τὸ ἐργασίζομεν. ὅποια δὲ τὰ ἀληθῆ τοῦτου αἰτία ἔταν φθάσωμεν εἰς Γιάσι καὶ τὸ πληροφορηθῶμεν. θέλομεν τὸ ἀναφέρει τῇ ὑψηλότητι τῆς, ἐν γνώσει τῆς ἀληθοῦς. Ὁ δοῦλος τῆς ποσιτέλικος Μάνος, τὸ τέταρτον ἡδρ εἰσέρχομαι εἰς αὐτὴν τὴν ἐπορχίαν, ἀπὸ τῶν 1777 καὶ ποτὲ δὲν ἦδον τοιαύτην στάσιν. Περιλείεται ἐν γράμμα τοῦ ἀρχοντος τῆς βιστιάρη πρὸς τὸν δοῦλον τῆς ποστ(έλικον) Μάνου ἀποκριτικὸν εἰς τὴν προτροπὴν τοῦ νὰ προφθάσῃ χρήματα, ὅπως λαβὼν ὑπέθεσεν αἰτιον τὴν ἀνικανότητα τῆς εὐγενείας του, ἀλλ’ ἀφ’ οὗ ἐφθάσαμεν εἰς Φωξάνι συνησθάνθημεν ὅτι ἀληθῆς ἡ τοιαύτη κατάστασις· Τὸ τζινούτον τῆς Πούνας ζῆτεῖ ἐπιτροσιν εἰς τὴν ὅποιαν βεβαίως δὲν θέλομεν συγκατασθῆ οἱ δοῦλοι τῆς, διότι καὶ ἐὰν ἀναγκαιοτάτη καὶ ἀφεύκτως χρεία νὰ γίνῃ παρὰ τοῦ θεοφρουρίτου ὕψους τῆς κατὰ τὴν ἐπ’ αἰσίοις ἀρίζιν τῆς εἰς τὴν αὐθεντικὴν τῆς καθέδραν.

Traducere:

Cu mare tristețe în sufletele noastre sîntem nevoiți, preainălțate al nostru Domn, să vă aducem la cunoștință că țara Domniei tale nu se bucură de o situație înfloritoare și are cca mai mare nevoie de protecția și sprijinul tău părintesc în calitatea ta de domnitor (al țării); deoarece <aceeași este> și situația generală a comerțului, după cum am aflat îndată ce am ajuns la Focșani, și despre cauzele acestui <fenomen> real li vom relata înălțîmii Tale, după ce vom ajunge la Iași și vom fi pe deplin edificați, cunoscînd tot adevărul despre ele.

Slujitorul tău, postelnicul Manu, încă de joi am ajuns în acest ținut; din 1777 pînă acum nu am văzut o asemenea situație. Se anexează o scrisoare a boierului visticier către slujitorul tău postelnicul Manu, ca răspuns la invitația acestuia de a remite banii, pe care primind-o, s-a înșelat <crezînd că> este de vină lipsa de pricepere a domniei lui, însă după ce am ajuns la Focșani, am înțeles că situația aceasta <dezastruoasă> este reală.

* În doc. figurează un cuvînt turcesc greu de descifrat; am tradus textul așa cum a impus logica evenimentelor descrise mai înainte.

Ținutul Putnei solicită o scădere (a dărilor) cu care însă noi, slujitorii tăi, nu sintem de acord, deoarece oricât de stringentă și indispensabilă ar fi, trebuie să se facă de către Înălțimea Ta cea pămînt de Dumnezeu, după sosirea de bun augur la seauul tău domnesc.

Arh. St. București, Achiziții 1982, concept, fragment, lb. greacă.

5

(1815 post iunie 15 – august, Iași.) Rapoartele trimise domnitorului Mihai Suțu de către (Dimitrie Manu și Iacovache Veisa) în care este descrisă situația de la Iași și din țară în urma revoltelor din lunile iunie și iulie.

Τὰ πιθανία <δεκκέξ> ὄν τὸ πρῶτον.

Εἶδομεν οἱ δοῦλοι τῆς ὄσα τὸ θεοφροῦριτον ὕψος τῆς σημειοῖ περὶ τῶν γενομένων ἐν Πούτνα, καὶ ὄσα ὁ ἐκλαμπρότατος αὐθέντης ἀδελφός τῆς ἔγραψε πρὸς τοὺς ἄρχ(οντες) καπουκεγαδιάδες του, ὅτι πρέπει τάχα τὸ ὕψος τῆς νὰ γράψῃ πρὸς τοὺς σταροστάδες. ὅτι ἅμα τῇ αἰσίᾳ ἀφίξει τῆς θέλουσι διευθετηθῆ ὄσα ἀναγκαῖα πρὸς κοινὴν ἡσυχίαν καὶ ἀπάντων εὐχαριστήσῃν. Δὲν ἔχομεν λέξεις, ὑψηλότ(ατε) αὐθέντα, νὰ ἐκφράσωμεν ὅποσον ἐμφορέστατον καὶ σωστικώτατον ἦτον, τὸ νὰ μὴ ἐνδώσῃ τὸ θεοφροῦριτον ὕψος τῆς εἰς τὴν τοιαύτην εἰσῆγησιν.

Τὰ ζητήματα ὅπου περιέχονται μεταφρασθέντα εἰς τὸ ῥωμαϊκόν, ὑπεγράφησαν παρὰ τρῶ ἐνὸς Ἰσπραβ(νίκου) σπαθάρη Μικλέσου κατὰ τὴν παραχρῆν καὶ παρὰ τοῦ περιφίμου Ἰσπριλῆ καὶ τὸ ἔγραφον τοῦτο τὸ πρωτότυπον τὸ ἔχομεν εἰς χεῖρας μας οἱ δοῦλοι τῆς καὶ καθὼς ἐν ἐτέρῳ δουλικῷ μας σημειούμεν, μετακαλεσάμενοι ἐν-αὐθῶ ἀμφοτέροις τοὺς στάροστας, ἐπεστείλαμεν τὸν ἄρχοντα τῆς βόρνικου Κωνσταντίνου Καταρτζῆ, ἐφορεύσαντα τοῦ τζινούτου διὰ νὰ δικάσωμεν δῆθεν τοὺς δύο στάροστας ἐγκληματικῶς ἀλλήλους διαβάλλοντας λόγῳ αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου καὶ ἄλλων. Καὶ εὐθὺς δὲ σημειούμεν, ὑψηλότ(ατε) αὐθέντα, καὶ βεβαιούμεν ὅτι ἐκτὸς ἀσημάντων τινῶν σαλιντιῶν (?) ἀποτελεσθέντων παρὰ τῶν πρότερον γενομένων, εἰρὴν ἡ βαθεῖα κατέχει τὴν Μολδαβίαν, χρῆζουσα πατρικῆς καὶ αὐθεντικῆς ἐμφρονος περιθάλψεως. ὄχι, δι' αὐτὰ τὰ ἀσημάντα, ἀλλὰ κατ' ἄλλα προურγιατάτα καὶ ἀναγκαιότατα, τὰ ὅποια ἐλπίζομεν ἢ βαθυτάτῃ αὐτῆς σύνεσις νὰ ἐξοικονομήσῃ κρεῖττον ὅπου οἱ δοῦλοι τῆς φανταζόμεθα.

Βέβαια ὁ ἐκλαμπρότ(ατος) αὐθέντης ἀδελφός τῆς εἰσηγησάμενος τὸ νὰ γράψῃ τὸ ὕψος τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας στάροστας, ὑποσχετικὸν τοῦ ὅτι θέλουσι διαταχθῆ τὰ ζητούμενα μετὰ τὴν αἰσίαν ἀφίξιν τῆς, παρακινεῖτο ὑπὸ εὐλικρινείας καὶ καθαρότητος, δὲν ἦτον ὄμως καὶ καλῶς εἰδὼς τὰ πράγματα. Καὶ ἐδῶ εἰς Γιάσι ὅτι ἐγένετο ἡ στάσις, πολλὰ τοιαῦτα προέτεινον οἱ στασιώδεις, εἰ πολλὰς ὑποσχέσεις ἐγγράφους κατάρθωσαν νὰ λάβωσι παρὰ τῆς ἐξουσίας καταθροῦσαντες αὐτήν, ἀλλ' ἡ ἐξουσία ἐκείνη προῆλθε καὶ οὐδεὶς πειρᾶντες εὐρίσκειται ἐν Ἰασιῷ φρονῶν, ὅτι ἡ διάδοχος ἐξουσία μέλλει νὰ ἐνθυμιθῇ ποτέ, ὄσα ἔγραφα ἐκείνου τότε ληστρικῶς ἤρπασεν.

<Τρίτ>ον.

Εἶδομεν τὰ προσταττόμενα τοῖς δούλοις τῆς περὶ τῆς ἐπισυμβάσεως ἀνωμαλίας καὶ περὶ τῆς εὐκαταίας ἐφησυχίας τῶν πνευμάτων ὄλων τῶν κατοικῶν τῆς αὐθεντικῆς τῆς ζῆρας.

Ὡς δὴλοποιούμεν καὶ ἐν τῷ κοινῷ δουλικῷ μας, συμφάνως μετὰ τῶν ἐγγενεστάτων ἀρχόντων τῆς, καταγινόμεθα ὅλη ψυχῇ εἰς τὸ νὰ ἀποσοβῆσωμεν πᾶν αἰτιον παραχρῆς, καὶ καθημερινῶς οἱ κακόφρονες παιδεύονται, καὶ ἐξοστρακίζονται, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐσωστῆθη σώμα νεφερίων, ὅπερ ὄσημέραι αὐξάνει πρὸς συτόλην τῶν τοιούτων, οἱ καθεστῶμενοι τέσσαρες ἐν τῇ ὄνκᾳ, καὶ ἄλλοι τινες εἰς μοναστήρια φυλάττονται μέχρι τῆς αἰσίας ἐλευσεως τοῦ ὕψους αὐτῆς.

Ἐποροῦνικος Στέφανος ὁ κατιγορούμενος ἐγκληματίας τῆς εἰς Φοξάνι ἐπισυμβάσεως παραχρῆς, ἀμέσως κατὰ τὴν πανέκλαμπρον προσταγῆν τοῦ ὕψους τῆς ἐστάλη νὰ τὸν φερθῆ καὶ θέλει εὐρεθῆ εἰς τὴν γενησομένην ἐξέτασιν ἐν τῇ ἐκλάμπρῳ παρουσίᾳ τοῦ ὕψους τῆς καὶ ἂν φωραθῆ ὑπεύθυνος θέλει λάβει τάτιχρα, ὁ πανέκλαμπρος ὀρισμός τῆς ἀμέσως ἐξετελέσθη.

Ἐσον δὲ περὶ τῶν εἰς Χιρλόβι καὶ Πιοσάνι ἀκαριαίων συγχίσεων τοῦ διαδοθέντος πανικοῦ φοβοῦ, ἐπιστρέψαντες οἱ ἐπὶ τοῦτῳ ἀπελθόντες ὁ πανιερώτατος ἄγιος Ῥωμάνου, καὶ ὁ ἄρχων βόρ(νι)κος Γριγόρι(ος) Γκῆκας, μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τῆς προτέρας κοινῆς ἡσυχίας, ἔδωκαν εἰς τὴν Καίμακαμί(αν) περιεκτικωτάτην ἐκθεσιν τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως, τὴν ὅποیان περικλείομεν μεταφρασμένην πρὸς πληροφορίαν τοῦ εὐμενεστάτου ἡμῶν ὕψους τῆς ὅτι, οὐτε οἱ κατ' ἐβέλοι τῆς ἀρχοντοσύνης λογοθετήσεως Μαρτιούτζας δὲν εὐρέθησαν ἐνοχοι, οὐτε ὁ φρονῶν τοῦ παιδίου ἦν ἐκ προθέσεως, ἀλλ' ἐν νυκτὶ, καὶ κατὰ λάθος, διότι ἐπῆρξεν φωτιᾶν τὸ τουφέκι. Ἡ αἰτία τοῦ πανικοῦ φόβου ἦτον ἡ ἐκδοθῆσα φήμη ὅτι ἐστάλη εἰς Ἰπραίλιαν μαχσοῦς τάταρης τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου προκατόχου τῆς νὰ μετακληθῶσι στρατεύματα ἐκείθεν πρὸς ποινήν τῶν ἀποτόμων, καὶ ὅτι ἐκείνα ἔστρατεύματα διασκορπίζονται εἰς τὴν ζῆραν καὶ τὰ τοῦτοις ὄμοια. Ἡ ἰδέα αὐτῆ ἐμποιήσασα τὸν φόβον, ὅταν εἶδον οἱ συναγμένοι κατ' ἐβέλοι καὶ

ἄλλοι, εἰς τὰ κατηλεῖα τοῦ Χιρλοβίου τὴν ἀρχόντισσαν ἀπερχομένην εἰς μί(αν) σκῆτην, ἐπὶ τῆς ἰδίας μωσίας τῆς, εἶπον μεταξύ των ὅτι φεύγει. ὡσάν νά διώκηται ἀπό ἐπιδρομῆν τουρκῶν ἡ τατόρων καὶ ἀπό στόματα μεθύσαν διεσπάρη ὁ λόγος, τῶ ἔντι ἐφθασεν ἡ σίγγισις ὡστε νά γένη καὶ σκορπισμ(ός) χωρίων καὶ νά ζητοῦν νά περάσουν τὸ σύνορον φεύγοντες ἀγεληδόν. Χάριτι θείᾳ πληροφορηθέντες παρηγορηθέντες ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια καὶ δὲν ἔμεινεν οὔτε ἕγνος ἀνωμαλίαις..

Ἔθλο εὐρίσκονται ἐν ἡσυχίᾳ καταγινόμενοι καὶ εἰς τὰς δεήσεις πρὸς Κύριον ὑπὲρ τῆς μακροημερεύσεως τοῦ ὕψους αὐτῆς, λάβοντες ἀρκετὰς πιστοποιήσεις καὶ παρὰ τοῦ ἐμφρονεστάτου τρόπου τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀπελθόντων διὰ τὴν πατρικὴν αὐτῆς κηδεμονίας.

(Ἐτάρτον).

Λαβόντες τὰ διὰ τοῦ Μουσταφὰ τέτταρα πανέκλαμπρα αὐτῆς πιτάκια, εἶδομεν ὅσα ἐν αὐτοῖς αὐθεντικῶς ἐπιταττόμεθα. Τὸ ἐμπερικλιθεὲν ἡμῖν γράμμα βεσμιδικον πρὸς τε τὸν μητροπολίτην καὶ λοιποὺς ἀρχ(οντες) καϊμακάμιδες τὸ ἐκρατήσαμεν μυστηριωδέστατον, διότι ἡ γενομένη ταραχὴ εἰς τζινοῦτα Χιρλοβίου, Ποτσονίου καὶ Σουτζάβας, καθ' ἣν μικροῦ ἐδεήσε νά φύγουν ἀπταρ χωρία εἰς κορδὸν προῆλθεν ὑπὸ τοῦ φόβου, τοῦ ὅτι ἔρπονται τουρκικὰ στρατεύματα νά κατεσφάζωσι τοὺς ἐντοπίους ραγιδές. Προελείθη δὲ μετ' ἐν τῆν εὐχῆν τῆς τὸ πράγμα καὶ οἱ δοῦλοι τῆς ἐξαπεστείλαμεν τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ῥωμάνου καὶ τὸν ἀρχοντάδες βόρνικον Γριγόριον Γκίκαν, πατέρα του ἐν Πούτνη σάροστα ἄγα Γεωργάκη Γκίκα. Οὗτοι οἱ δύο περιελθόντες ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη μετ' ἡ γράμματα τοῦ μητροπολίτου ἰδιαίτερα πνευματικὰ καὶ ξεχωριστὰ τῆς καϊμακίας καθορυστικὰ, καθορυσχάν πάντας, ὡστε οὔτε ἕγνος τῆς ἐπισυμβάσεως ἀταξίας δὲν ἔμεινε πουθενᾶ καὶ ἄς εἶναι ἡσυχότατον τὸ θεοφροῦριτον αὐτῆς ὕψος καὶ ἀνώτερον πάσης τοιαύτης ὑποψίας. Ἐπομένως οἱ δοῦλοι τῆς ἐβαστάσαμεν ἐντελῶς ἀνέκδοτον τὴν τοιαύτης ἰδέαν, ἐγγυόμενοι ὅτι δὲν θέλει γίνη τοιαύτη χρεία εἰς τοὺς δούλους τῆς.

(Πέμπτον).

Κατὰ τὴν φιλευσπλάγγχον καὶ φιλοδικαίον ἐκλαμπρον τῆς προσταγῆν περὶ παρεκτροπῶν δρεγατόρων τε καὶ ζαπτζίδων εἰς ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας, ὅχι μόνον ἐξεδώκαμεν καὶ ἄπαξ καὶ πολλάκις τὰς ἐυτονώτερας προσταγὰς καὶ καθοδικίας, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι φροντίζομεν οἱ δοῦλοι τῆς ἄπαντες καὶ ἂν τυχόν εὐρωμεν τουνεῦθεν (sic) κανένα θεοσυγές τοιοῦτον κίνημα αὐτῶν θέλωμεν προσφερθῆ κατὰ τὴν αὐθεντικὴν τῆς ἀπόφασιν καθυποβάλλοντες εἰς παραδειγματικὴν παιδεί(αν) τοὺς τομῆ-τίας τῶν ζαπτζίδων καὶ δὲν θέλουν ὑποκροφθῆ βεβαίως διὰ νά λάβουν ταπίχειρα οἱ τοιοῦτοι καθά (sic) καὶ οἱ δρεγατόροι, μετὰ τὴν αἰσίαν ἀφιξίν τῆς.

Δὲν ἐπεκτεινόμεθα ἐπὶ τὸ παρὸν παρενοχλοῦντες τὰς αὐθεντικὰς τῆς ἀκοᾶς μετ' ἐλθεσιν τῶν ὄσων προσταγῶν καὶ διαταγῶν ἐστείλαμεν αὐτοῖς περὶ πάντων, ἐν οἷς καὶ περὶ τῆς συνάξεως ταύτης τῆς δεσέτινας, εἰς τὴν ὑποί(αν) εἶχον κατανήρησῃ θεοσυγῶς νά πέρνουν τοὺς παρελθόντας χρόνους καὶ μέχρι τοῦ ἐνὸς γροσίου εἰς τὸ ἐν μελίσει ἀντὶ τῶν νενομισμένων δέκα παραδῶν σιδηροδεσμίους παρηγγελικὰ καὶ μᾶς στείλουν τοὺς τοιοῦτους ἐάν παρεκτραπῶσι, διὰ νά γίνη, εἰ τὴν οὐλίτζαν ἡ σωματικὴν παιδεία των πρὸς παράδειγμα. Ὁ ἀρχωντας τῆς μέγας βεσσιάρης ἀγωνίζεται παντὶ σθένει ἐπαγρυπνῶν ὄσων ἐνεσσι καὶ ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θέλει εὐρῆ τὸ θεοφροῦρητον αὐτῆς ὕψος εἰσιούσας εἰς τὸν τύπον νέας καταχρήσεις ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τῆς αὐθεντείας τῆς, ἀλλὰ συστολῆν ὄσων ἐνεσσι τῶν προτέρων. Ἡ δὲ παντελής ἐξάλειψις ἐκ ῥίξης διαφόρων αἰτιῶν, ὅπου καταπέζουσι διαφόρους τοὺς λακουῖτόρους, θέλει γίνη μετὰ τὴν ἀφιξίν τῆς εἰς τὴν αὐθεντικὴν τῆς καθέδραν.

Οἱ δοῦλοι τῆς δὲν ἔχομεν ἱκανοὺς λόγους πρὸς εὐχαρίστησιν, εὐμενέστατε ἡμῶν αὐθέντα, διὰ τὴν ἄκραν κιδεμονί(αν) καὶ πατρικὴν ἔζηλον πρὸς τοὺς πτωχοὺς κατοίκους ὑψηλόους τῆς. Ὁ πανάγαθος Θεὸς νά τὴν διαφυλάττῃ ὡς κώρην ὀφθαλμοῦ καὶ νά τὴν κατευδῶσῃ αἰσίως εἰς τὸν αὐθεντικὸν τῆς θρόνον, διὰ νά αἰσθανθοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ πτωχοὶ καὶ ἄπαν τὸ ὑψηλοοσ τὴν προσδοκωμένην ἀνεσιν καὶ περιθαλψιν μετ' ἐν παντελῆ ἐξάλειψιν τῶν προτέρων ἐνοχλήσεως καὶ ἀδικημάτων.

(Ἐβδομον).

Ἐνοήσαντες οἱ δοῦλοι τῆς ὅτι μετὰ τὴν ἀποδιμ(αν) τοῦ αὐθέντου προκατόχου τῆς μένει ἡ πολιτία δι' ὄλου γεγυμνωμένη ἐνόπλιου δυνάμεως καὶ ἐπομένως ἐκὶ (sic) ὑφίστανται κακοποιοὶ τινές, ὡς ἐδείχθη ἐκ τῶν παρελθουσῶν ἀνωμαλιῶν, δύνανται νά καταναγκάσωσι τὴν νόμιμον ἐξουσίαν εἰς παράλογα. Ἰδιωρίσαμεν καὶ ποίων δελιλ πάσῃν Νικόλαον γέροντα καὶ ὑποληπτικὸν νά συστήσῃ ἐν σῶμα δελιδων ἕως πεντίκοντα, τὸ ὅποῖον διατρίβον ἐν τῇ αὐθεντικῇ Κούρτῃ νά ὑπόκειται εἰς τὰς παραγγελίας τῶν ἀρχόντων αὐτῆς καϊμακάμιδων. Τοῦτο συστήθην οὕτω, ἔλαβε παραγγελί(ας) ἀμφοτέρων ἡμῶν ἰδίων νά περιέρχεται διὰ τὴν ἡμερωνι(την) τὴν πολιτείαν ἐνόπλιον καὶ νά ἐπέρχεται πάλιν εἰς τὴν αὐθεντικὴν κούρτην καὶ ἀκόλουθη τοῦτο ποιῶν ἐφ' ἧς ὥρας ἐκίνησεν ὁ αὐθέντης προκατόχος τῆς. Δὲν ἐνεκρίναμεν οἱ δοῦλοι τῆς νά γράψωμεν περισσοτέρους, διότι ἕκαστος αὐτῶν ἤδη κοστίζει τεσσαράκοντα πέντε γρόσια κατὰ μῆνα. ἐκτὸς τῶν ταγιατιῶν.

(Ένατ)ον.

Κοντά εις τὰ λοιπά ὀφειλόμενα χρέη τῶν δούλων τῆς εἰς τὰ ἀφορόντα τὴν κοινὴν ἡσυλί-
(αν) τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ τῆς δὲν ἐλείφθημεν ἐπιχρυσυπνήσωμεν καὶ περὶ τῶν κακοτρόπων
κλεπτῶν καὶ ληστῶν, μάλιστα διαδοθεῖσης ἀδεσπότην ἰδέας ὅτι καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν νεφερίων
τῆς προτέρας αὐθεντείας ἀποσπασθέντες δισκορπίσθησαν εἰς τὴν τζάραν πρὸς διάπραξιν τῶν
κακῶν φρονημάτων, ὅθεν καὶ προλαβόντες τότε εἴχομεν ἐκδώσῃ τὰς ἐντονωτέρας σαραγγελίας
καὶ διαταγὰς, ὅπου ἂν φωνάσι κλέπται καὶ σερσερίδες ἀκέφαλοι καὶ ἀνεγγυοὶ νὰ συλαμβάνωνται
καὶ νὰ στέλλονται καὶ ἂν τολμήσουν νὰ ἀντισταθῶσι νὰ φονεύωνται. Αἰφνης πρὸ τσσαρῶν
πέντε ἡμερῶν ἐμάθομεν ὅτι εἰς Φοζάνι ἀνεράνησαν ἕξ κακοτροποὶ εἰς Πακόβι δεκάξ καὶ εἰς Σου-
τζάβαν ἑπτὰ, τότε δὴ πλέον αὐστηρῶς κινήθεντες διετάξαμεν νὰ εὐγγὴ καὶ ἀπὸ ἑνὸς τῶν ἰσραβνί-
κων μὲ τὸν καπετάνον τῆς πότιρας, μὲ νεφερία πεσλίδων μὲ παζαριώτας ἀρατωμένους καὶ μὲ
πουσκάσιδες καὶ νὰ συλλάβουν τοὺς κακοὺς ἢ ζωντανοὺς ἢ ἀποθαμένους. Χθὲς ἦλθον τρεῖς μωραὶ
κεφαλαὶ τῶν εἰς Πακόβι κακοῦργων, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν νεφερίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐμφωλευ-
ομένων ἐκεῖ γνωστῶν κλεπτῶν, τουτέστι παππὰς τῆς Ἀνδρέας, ἔφορος τῶν κακῶν μετὰ καὶ
ἄλλων πέντε καὶ οἱ τοῦ τζινοῦτου καπετάνοι τοῦ ὀκολίου ὀνόματι Μιχαλάκης Κοζάκη καὶ ὁ
Ῥάδος πολκόβνικ(ος), τοῦ ὁποίου τὸ σπῆτι ἀθλιώτης ἐλεηλάτησαν οἱ κακοτροποὶ καὶ ἕνας
καπετάνι(ος) Νικίλα(ος) Γιουρτζῆς καὶ ἄλλος ποστελνιτζέλ(ος) Παναγιώτης, ἐνὸς
αὐτῶν καὶ ἐνὸς νεφερι(οῦ) τοῦ πεσλιαγὰ τοῦ Πακοβιού. καταφθάσαντες αὐτοὺς μετὰ ἕνα
πόλεμον δύο, τριῶν ὡρῶν ἐφόνευσαν τὸν παππὰ Ἀνδρέαν καὶ ἄλλον ἕνα αὐτῶν τὸ πρῶτον καὶ
ὑστερον καὶ τὸν διατωθέντα, τρεῖς δὲ κατέλαβε πληγωμένους, ἐπληγώθη δὲ ὁ καπετάνι(ος)
τοῦ ὀκολί(ου) Μιχαλάκης καὶ ὁ Γιουρτζῆς βαρέως, ὡς πλατύτερον θελεῖ πληροφορηθῆ
τὸ ὕψος τῆς ἐκ τῆς περικλειομένης μεταφράσεως τοῦ γράμματ(ος) τοῦ ἀρχοντος σπαθάρης
Νικολάου Καντακουζινοῦ ἰσραβνίκοι Πακοβι(ου) πρὸς ὃν ἐνδείξαντες ἐγγραφον εὐαρέστησιν
διὰ τὴν ἀγρυπνῶν φροντίδα, ἐγράψαμεν νὰ μᾶς στείλουν καὶ τοὺς ἀθλητάς ὅπου νὰ γίνῃ φιλοδοξία
καὶ ὅταν ἐπ' αἰσίοις φθάσῃ τὸ ὕψος τῆς ἢ ἀνάλογος τῆς γενναιότητός των περιθάλψις ἂν διασωθῇ
ἢ ζῶῃ τοῦ πάσχοντ(ος) αἱ κεφαλαὶ παρῆρησιασθεῖσαι εἰς τὴν τέμνιτζαν πρὸς συστολὴν τῶν
κακοῦργων, ὡς μωραὶ ἐβῆθησαν.

Traducere :

Rapoarte (In număr de) 16, dintre care acesta este primul¹.

Noi, slujitorii Domniei Voastre, am văzut cele cîte Înălțimea Voastră ni le arată în legă-
tură cu evenimentele petrecute la Putna, precum și cele pe care preastrălucitul Domn, fratele
dumneavoastră, le-a scris către boierii capuchehaiei lui și anume că ar trebui ca Înălțimea
Voastră să scrie staroștilor ca, îndată ce veți sosi cu bine aici, să Orînduiască toate cele necesare
pentru liniștirea generală și fericirea tuturor. Nu găsim cuvinte, preainălțate Doamne, ca să
arătăm cît de înțeleaptă și de salvatoare a fost atitudinea Înălțimii Voastre de a nu ceda în
fața unor astfel de instigări. Cererile care se găsesc aici traduse în limba greacă au fost semnate
de un oarecare ispravnic, spătarul Miculescu, în timpul tulburărilor (din luna iunie), și de către
faimosul Ispirli, iar originalul acestor Inscrisuri îl avem în întinile noastre noi, slujitorii Domniei
Voastre, și după cum în chip umil am arătat și în altă (scrisoare) a noastră, rechemîndu-i aici
pe cei doi staroști, I-am trimis pe boierul vornic Constantin Cartagi ca să supravegheze ținutul,
iar noi să putem să judecăm chipurile pe cei doi staroști pe cale penală, acuzîndu-i și pe unul
și pe altul pe baza acestui Inscris și a altora. Și tot acum v-am arătam, preainălțate Doamne,
și vă încredințăm că în afară de niște neînsemnate dezordini care s-au datorat evenimentelor
petrecute mai înainte, cea mai adîncă pace a cuprins Moldova, care cere ocrotirea părintească
și înțeleaptă a domnitorului țării nu pentru aceste lucruri neînsemnate, ci pentru celelalte cu
mult mai urgente și mai necesare, pe care înțelepciunea atît de adîncă a Domniei Voastre sperăm
să le dirijeze mai bine decît putem noi, slujitorii Domniei Voastre, să ne închipuim. Desigur,
preastrălucitul Domn, fratele Domniei Voastre, sfătuiindu-vă să vă adresați în scris boierilor
staroști, ca să le promiteți că cererile lor vor fi rezolvate după sosirea Dvs. cu bine aici, a fost
îndemnat de sinceritate și bine intențonat, însă nu a cunoscut cum trebuie situația de fapt și că
aici, la Iași, a fost o răscoală; multe de acest fel aveau intenția să întreprindă răscoală, dacă ar fi
reușit să primească de la oclrmuire mai multe promisiuni în scris. Dar oclrmuirea aceea a trecut
și nu mai există la Iași nici un liber-cugetător care să se gîndească la faptul că stăpînirea ce a

¹ Aceste rapoarte, dintre care s-au păstrat numai șase sînt expuse în modul următor:
I — 13; III — 8; IV — 12; V — 16; VII — 14; IX — 17.

venit acum va lua în considerație înscrisurile pe care aceia le-au scris mai înainte în chip tihăresc.

(Raportul) al treilea.

Am văzut cele ce poruncește slujbașilor tăi în legătură cu tulburările produse și pentru liniștirea altă de dorită a spiritelor tuturor locuitorilor țării de sub oblăduirea Domniei Voastre. După cum arăt și în umilul meu <raport> general, în unire cu preastrălucirii boierii ai Dvs., ne dăm știința din tot sufletul ca să îndepărtăm cu totul cauza care a provocat tulburarea și de aceea zilnic sint pedeșiți răufăcătorii și sint exilați, mai ales că s-a însluit și un corp de neferi care pe zi ce trece tot sporește pentru a fi ținută în friu astfel de oameni: cei patru sint închiși la ocnă și alți cîțiva sub pază la mînăstiri, pînă ce va binevoi să sosească Înălțimea Voastră. Cit privește pe porușnicul Ștefan învinuit de crimă pentru tulburarea petrecută la Focșani, așa cum a fost porunca Înălțimii Voastre, s-au trimis oameni care să-l aducă și în curînd se va afla în anchetă, care se va desfășura în prezența Înălțimii Voastre prealuminate și, dacă va fi găsit vinovat, își va primi pedeapsa cuvenită și preastrălucita sentință a Domniei Voastre va fi adusă de îndată la îndeplinire. Cit despre tulburările mai mici care au avut loc la Hîrlău și Botoșani care au dezlîntit groază și panică, întorcîndu-se cei trimiși acolo anume pentru aceasta, adică preasfinția sa episcopul de Roman și cu boierul vornic Grigore Ghica, după ce s-a restabilit liniștea generală de mai înainte, au dat la Căminăcămie un raport comun cu cercetarea amănunțită pe care au făcut-o, <raport> pe care vi-l trimitem anexat aici în traducere pentru ca Înălțimea Voastră binevoitoare să fie informată cum că nici țiganii cocoanei logofetele Măriuța nu s-au găsit vinovați și nici ucigașul copilului nu a făcut asta intenționat, ci totul s-a petrecut în timpul nopții și din greșală, deoarece pușca a luat foc: cauza groazei și a panicii a fost zvonul care s-a răspîndit cum că a fost trimis la Brăila înadins tatar al preainălțatului domnitor, precesorul Domniei Voastre, ca să cheme în ajutor armatele de acolo, pentru pedepsirea celor îndrăzneți, și că acele armate se răspîndesc prin țară și alte asemenea <zvonuri>. Această idee a provocat groaza, mai ales cînd țiganii și alții care se adunaseră pe la circumșirile din Hîrlău au văzut-o pe cocoana <logofeteasă> care pleca la un schit, ce se afla chiar pe o moșie de-a dumneaei, și și-au zis între ei că fuge ca și cum ar fi alungată din urmă de o năvălire a turcilor ori a tătarilor și așa, din gurile unor bețivani, s-a răspîndit zvonul și într-adevăr tulburarea a fost atât de mare, încît începuseră și unele sate să se risipească, încercînd să treacă dincolo de hotare, toți fugînd ca vitele. Slavă Domnului că, după ce li s-a spus despre ce este vorba și au fost linișiți, și-au revenit și nu a mai rămas acum nici urmă de dezordine.

Toți locuitorii sint liniștiți, la ocupațiile lor și înălțînd rugăcini la Dumnezeu pentru o viață îndelungată pentru Înălțimea Voastră, după ce li s-au dat toate asigurările necesare și la chipul cel mai înțelept de către oamenii trimiși acolo anume pentru aceasta, spre apărarea pămîntului strămoșesc.

(Raportul) al patrulea.

Primind prin Mustafa cele patru pitacuri ale preastrălucirii voastre, am văzut dispozițiile ce ni se dau în acestea de către domnul țării. Scrisoarea trimisă mie în anexă, referitoare la biruri, care era adresată mitropolitului și celorlalți caimacami, am ținut-o în cel mai mare secret, deoarece tulburările care au avut loc în ținuturile Hîrlăului, Botoșanilor și Sucevei, în urma cărora puțin a lipsit ca satele să nu se îndrepte năvălînd spre cordonul <de la graniță>, s-au iscat din spaima oamenilor de sosirea armatelor turcești, care i-ar fi măcelărit pe cei ce erau raiale, de prin acele locuri; așa cum a fost și dorința Domniei Voastre, situația a fost însă preîntîmpinată și noi, slujitorii Dvs. am trimis <prin țară> pe sfinția sa, episcopul de Roman, și pe boierul vornic Grigore Ghica, tatăl starostelui de Putna, aga Iordache Ghica. Aceștia doi, cutreierînd toate acele locuri și avînd cu ei scrisorile mitropolitului, cu îndemnuri mai ales sufletești, și, deosebit de acestea, și pe cele ale căimăcămiei cu sfaturi pentru liniștirea spiritelor, au calmat lucrurile, înct nu a mai rămas nicăieri nici urmă din lipsa de ordine ce avusese loc mai înainte și Înălțimea Voastră cea ocrotită de Dumnezeu să fie în cea mai mare liniște și în afară de orice bănuială în privința vreunei tulburări. Drept urmare slujitorii Domniei Voastre nu am dat nicidecum la iveală o asemenea idee, fiind siguri că nu va fi de nici un folos pentru slujitorii Domniei Voastre.

(Raportul) al cincilea.

După milostiva, iubitoare de dreptate și preastrălucita poruncă a Domniei Voastre în legătură cu neregulile făptuite de dregători și zapeii, adică abuzuri și nedreptăți, nu numai că am dat o dată și chiar de nenumerate ori cele mai drastice porunci, precum și îndrumări, ci ne îngrijim și acum de toate noi, toți slujitorii Domniei Voastre; și dacă cumva găsim prin părțile de aici vreo blestemată pornire de acest fel a slujitorilor aceștia, vom acționa conform cu porunca

domnească a Domniei Voastre, supunându-i la o pedeapsă exemplară pe aceia dintre zapcii care vor avea o asemenea îndrăzneală și desigur nu vor fi iertați, ci astfel de oameni își vor primi pedeapsa meritată, ca și dregătorii, odată cu soșirea cu bine a Domniei Voastre.

În momentul de față nu avem să ne înțindem prea mult, supărînd augustele voastre urechi, cu expunerea poruncilor și dispozițiilor pe care le-am trimis acestora pentru toate cele necesare, mai ales referitoare la strîngerea acestei desecatine, pentru care au ajuns să ia blestemații, în anii trecuți, chiar și pînă la un groș la un stup în loc de cele 10 parale legiuite. Am dat dispoziție ca să fie trimiși legați în lanțuri astfel de oameni, care se abat de la drumul cel drept, ca să li se aplice pedeapsa corporală în uliță, să fie spre pildă tuturor.

Boierul Domniei Voastre, marele vistier, se străduiește din răspuțeri, veghind pe cît este posibil, și sperăm ca înălțimea Voastră ocrotită de Dumnezeu, mergînd prin țară, să nu mai găsească alte abuzuri săptuite în strălucitele zile ale Domniei Voastre, ci o reprimare cît se poate de drastică a <neregulilor> de mai înainte. Însă o distrugere totală, din rădăcini, a diverselor cauze ale nenorocirilor care apasă asupra locuitorilor în cele mai diverse chipuri, se va face după soșirea cu bine aici a Domniei Voastre la scaunul vostru domnesc.

Noi, slujitorii Dvs., nu putem găsi cele mai potrivite cuvinte ca să vă mulțumim, milostive al nostru Domn, pentru nemărginita îngrijire și străduința părintească ce le arătați față de bieții locuitori, supuși Domniei Voastre. Preabunul Dumnezeu să vă păzească ca pe lumina ochilor și să vă călăuzească în chip fericit pașii spre tronul vostru domnesc, ca să aibă parte aceștia, bieții de ei, și orice supus, de liniștea atît de așteptată și ocrotire, după ce vor fi îndepărtate cu totul nedreptățile și opririle de mai înainte.

<Raportul> al șaptelea.

Cugetînd noi, slujitorii Domniei Tale, cum că, după plecarea conștitorului ce a fost înaintea Dvs., rămîne poliția cu totul lipsită de putere armată și prin urmare, existînd acolo niște răufăcători, după cum s-a văzut din tulburările trecute, care ar putea să oblige legiuita ocîrmuire la măsuri nesăbuite, am orînduit pe un oarecare Nicolae delîl-phașa, un om mai în vîrstă și respectabil, ca să alcătuiască un corp de delii cam pînă la cincizeci care să-și aibă sediul la Curtea domnească și să fie sub ordinele boierilor cainacani ce acolo. După orînduirea acestuia, a primit porunci de la noi, cei doi <slujitori ai Domniei Tale>, ca să patruleze împrejurul poliției zi și noapte, înarmați și să se întoarcă apoi la Curtea domnească din nou, și fiecare din aceștia urmează ordinele în acest chip, din ceasul în care a plecat domnitorul dinaintea Domniei voastre. Noi, servitorii Dvs., am socotit că nu trebuie să vă scriem mai multe, căci întreținerea fiecăruia dintre ei costă 45 de groși pe lună în afară de tainaturi.

<Raportul> al noulea.

Pe lângă celelalte îndatoriri obligatorii ale slujitorilor Domniei Tale în ceea ce privește liniștea generală a poporului, a supușilor Domniei Tale, nu am încetat să veghem: mai ales asupra răufăcătorilor, haiducii și tîllariii, și mai ales că se răspîndise și un zvon, cu totul lipsit de temei, cum că unii dintre neferii care îl părăsiseră pe domnitorul de mai înainte s-au înprăștiat prin țară ca să-și împlinească gîndurile lor cele ticăloase: așadar, după cum am procedat și mai înainte, am dat atunci cele mai strașnice porunci și ordine ca îndată ce vor apărea haiducii și turbulenții care bîntuiau fără căpetenie și fără nici un rost, să fie prinși și să fie trimiși <aici>, iar dacă îndrăznesc să se împotrivesc, să fie omorîți.

Acum patru-cinci zile am aflat cu totul pe neașteptate că la Focșani și-au făcut apariția șase răufăcători, la Bacău șaisprezece și la Suceava șapte și atunci am dat cele mai drastice porunci ca să pornească împotriva lor și cite unul dintre ispravnicii, cu căpitanul de poteră, cu neferii de beșlii și cu neguțători, precum și în procură cu pușcași să pună mîna pe răufăcătorii vii sau morți. Ieri au venit trei blestemate căpetenii de ale nelegiuitorilor ce la Bacău, dar aceștia nu erau dintre neferii, ci dintre haiducii cîrscuți care s-au acitat pe acolo și au nece oarecare popă Andrei, mai marele acestor ticăloși, împreună și cu alți cinci haiduci. Căpitanii de ocol ai înutului, numiții Mihalache Cazacu și Radu Tolcovnicul, pe a cărui cerșă răufăcătorii au jefuit-o fără de milă și încă un căpitan Nicolae Ghiureci și altă <persoană>, postelniceleu Panaiot, un slujitor al acestora împreună cu un nefer al lui beșliaga de la Bacău, ciocnindu-se cu aceștia, după o luptă de două trei ore l-au omorît mai întîi pe preotul Andrei și pe unul dintre <haiduci> și după aceea și pe cel care-i păzea: pe trei-i-au prins fiind răniți; a fost rănit și căpitanul de ocol Mihalache și destul de rău și <căpitanul> Ghiureci, după cum mai pe larg va fi informată înălțimea Voastră din scrisoarea, anexată în traducere, a boierului spătar Nicolae Cantacuzino. ispravnicul de Bacău, căruia, adresîndu-i în scris mulțumirea noastră pentru grija lui neadormită, i-am scris ca să-i trimită aici pe cei ce au luptat, ca să fie răsplătiți cu generozitate, iar cînd va sosi aici cu bine înălțimea Voastră să primească și îngrijirile cuvenite.

pentru vilejia lor, ca să fie salvată viața celor care sînt în suferință; iar căpeleniile pe care am pus mina au fost aruncate în temniță ca niște ticăloși de sint, ca să se înapăimînte toți nelegiuții.

Arh. St. București, fond familia Șuțu, nr. 8, 12 13, 14, 16, 17, orig. lb. greacă.

Catalogul Bibliotecii gimnaziului crăiesc din Sibiu

IACOB MĂRZA

Istoriografia a fixat, încă de la sfîrșitul secolului trecut, profilul organizatoric și coordonatele învățămîntului de la gimnaziul crăiesc din Sibiu întemeiat în 1692. Totodată, prin două lucrări redactate în momente aniversare s-a subliniat și rolul îndeplinit de instituție în formarea unei pătri de intelectuali din Transilvania în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului următor, între care s-au remarcat Simion Sterca Șuluțiu, Iosif Molnar, Gheorghe Lazăr, Simion Balint, Ilie Măcelariu, August Treboniu Laurian, Ioan Pușcariu, Iacob Bologa, Axente Sever, Nicolae Cristea, Visarion Roman, ca să menționăm doar cîteva nume reprezentative pentru istoria națională¹.

Că o instituție de talia gimnaziului crăiesc din Sibiu a beneficiat pentru buna ei funcționare și de o bibliotecă a fost o realitate condiționată de însăși legislația școlară a epocii, în speță de *Ratio educationis*, Viena, 1777². În condiții istoricește normale, activitatea unei școli presupunea și existența bibliotecii, de unde profesorii și elevii puteau procura cărțile, necesare pregătirii cursurilor, lecțiilor și examenelor. În acest sens, evoluția gimnaziului, respectiv, dezvoltarea bibliotecii trebuie raportate la etapele prin care a trecut *Residentia Societatis Jesu Cibiniensis*, pe lingă care a funcționat.

Chiar dacă nu se pot stabili în acest stadiu al cercetării începuturile bibliotecii — care ar putea să coincidă cu primii ani de funcționare a gimnaziului —, o etapă deja cunoscută în existența ei o constituie perioada 1774—1780, de cînd datează *Elenchus Librorum Humanisticorum Bibliothecae Regii Gymnasii Cibiniensis*³, păstrat la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia. Investigațiile asupra listei cărților umanistice din biblioteca gimnaziului s-au finalizat cu depistarea a 99 titluri în 126 volume din domeniile filologiei clasice, teologiei, istoriei, filosofiei, literaturii didactice, în general, lexicografiei etc.

¹ Pentru istoricul gimnaziului, cf. în ordine cronologică: Boroș G., A. *Nagyszebeni állami fögymnasium történelme*, Nagyszebeni, Reissenberger Ad., 1896; I. Stanciu, *Istoricul liceului Gheorghe Lazăr din Sibiu. 250 de ani de la întemeierea lui. 1652—1912*, Sibiu, în „Dacia Traiană” 1943; P. Munteanu, *Monografia liceului „Gheorghe Lazăr” din Sibiu 1692—93—1967—68*, Sibiu, f.a.

² CC De Universitate Bibliotheca, Numophylacio, celerorumque antiquitatis monumentorum Museo, p. 348—352; Capit. VII. De Regiis Academicarum Hungaricarum Bibliothecis e, Museis. CXCIV. De Regiis Academicarum Bibliothecis generatim; § CXCIV. De extractione Regiarum Academicarum Bibliothecarum, p. 362—363, în *Ratio educationis*, Vindobonae, 1777.

³ I. Mărza, *Lista cărților umaniste a bibliotecii gimnaziului crăiesc din Sibiu*, în „Apulum” XVI, 1978, p. 329—340.